

UN DIARI DIFERENT

Última Hora, la capçalera més ben dissenyada dels anys daurats del periodisme català

TEXT JOSEP MARIA FIGUERES
FOTOS ARCA (BIBLIOTECA NACIONAL DE CATALUNYA)

El vespertí barceloní *Última Hora* destacava pel disseny. Amb una capçalera de color verd, en gran format, a sis columnes i sempre innovador en el tractament, va aconseguir tenir un gran impacte. I no enganyava a ningú: era republicanisme catalanista pur en l'ortodòxia d'ERC. En Manuel i en Lluís Companys van ser-ne els factòtums. El primer n'era l'administrador, el segon el director i fundador. Tot i això, l'autèntica ànima de la capçalera seria Josep Escuder, l'home que va travessar l'Atlàntic per aplicar els coneixements de periodisme i compaginació que havia après als Estats Units.

El vespertí barceloní *Última Hora* destacava pel disseny. Amb una capçalera de color verd, en gran format, a sis columnes i sempre innovador en el tractament, va aconseguir tenir un gran impacte. I no enganyava a ningú: era republicanisme catalanista pur en l'ortodòxia d'ERC. En Manuel i en Lluís Companys van ser-ne els factòtums. El primer n'era l'administrador, el segon el director i fundador. Tot i això, l'autèntica ànima de la capçalera seria Josep Escuder, l'home que va travessar l'Atlàntic per aplicar els coneixements de periodisme i compaginació que havia après als Estats Units.

El diari *Última Hora* era un vespertí que va començar a publicar-se el 18 d'octubre de 1935. Propietat d'Edicions Llibertat –que també editava *La Humanitat*–, es tractava d'un diari de tarda vinculat a ERC. Seguia les directrius del partit tot i una certa patina conservadora destinada a arrabassar

públic a altres vespertins com *El Ciero* o *La Noche*, atès que el partit de Companys ja disposava de diaris de matí com *La Humanitat* o *L'Opinió*.

Última hora, doncs, completava l'oferta del partit hegemònic aleshores. L'endemà de

L'EMPREMTA DE JOSEP ESCUDER, QUE HAVIA APRÈS PERIODISME I MAQUETACIÓ ALS ESTATS UNITS, VA SER CLAU EN LA SEVA IMATGE MODERNA

l'aparició, *La Humanitat* en va publicar un elogi destacant-hi la “presentació àgil” i el contingut informatiu. “Cal remarcar especialment les seccions d'Esports i de Cinema que, pel seu contingut, ajustament i presentació, signifiquen una revolució en el nostre món periodístic”, afegia.

En el comentari s'observa la referència elogiosa al disseny del diari, perquè precisament n'era un dels trets característics. *Última Hora* tenia una capçalera verda i un disseny innovador, que portava la signa-

tura de l'autèntica ànima de la capçalera, Josep Escuder. Si bé els impulsors en van ser en Manuel i en Lluís Companys, el primer com a administrador i el segon com a director i fundador, la gran petjada va deixar-la Escuder, que havia après als Estats Units una nova manera d'exercir el periodisme i la compaginació i que, al tornar, no va dubtar a aplicar-ho al rotatiu.

Enric Marín, professor d'Història del periodisme, a la tesi doctoral recull els trets més importants d'*Última Hora* i hi assenyalava l'aportació d'Escuder: “Aquest diari marca una fita dins la història de la premsa catalana. És el signe més evident de la síntesi d'avantguardisme i de tradició periodística autòctona que s'estava produint en els anys del cicle republicà. Els criteris de

compaginació introduïts a *Última Hora* per Josep Escuder, que s'inspirà en les innovacions de la premsa dels Estats Units, varen suposar una veritable revolució en la premsa catalana”.

UNA REDACCIÓ DE PRIMERA

El disseny d'Escuder, però, es beneficiava de les plomes que hi escrivien. Perquè *Última Hora*, a part d'un disseny diferent i innovador, tenia una redacció de gran qualitat. Un dels seus redactors era Andreu

dones periodistes del país, Irene Polo, la intrèpida redactora que per entrevistar els miners en vaga no dubtava a baixar a la

LA PRESENCIA DE LA FOTOGRAFIA VA SER COLPIDORA TANT PER L'ABUNDÀNCIA COM PER LA NOVETAT EN LA PRESENTACIÓ

mina a uns centenars de metres o que entrevistava a l'actriu Xirgu, amb qui després va acabar marxant a Amèrica.

El diari tenia diferents seccions culturals de molt d'interès com "Pel forat del teló" i "Escenaris" per al teatre, així com "Pel·lícules", sobre cinema. També sobresurt el culte i amè Joan Alavedra escrivint de música i literatura, en una secció curiosa ("Mirador discret") en contraposició a les xafarderies del llegit "Mirador indiscret" del lloat setmanari que portava aquest

nom. O un jove Josep Maria Lladó, que amb el dibuixant Arteché passejava per la Barcelona dels barris baixos i en mostrava cabarets, pensions,

noies i carrers. També cal destacar la ploma de Salvador Marsal parlant de política

espanyola, de Pere Pagès —que signava Víctor Alba— a política internacional així com Rafael González i Emili Sagi-Barba a cinema i esports. Tot un equip jove, doncs, que s'hi implicava de ple. I que al tractar-se d'un vespertí, un esdeveniment que acabava a les quatre de la tarda ja podia aparèixer dues hores més tard en paper. És clar que la redacció (ronda Universitat, 25) i la impremta (tallers, 48) eren a tocar, però més a tocar ho eren les il·lusions d'exercir un periodisme

que no era només sobre les frivolitats habituals dels diari vespertins, sinó que també informava del que havia passat al llarg del dia en un to

lleuger, amb titulars cridaners i amb una efervescència vital que surava vitalitat arreu i ultrapassava les pàgines del diari.

Sorpren la manca de fotògrafs propis pels temes d'actualitat mentre que, en canvi, abundaven les imatges d'agència i les facilitades per les distribuïdores de cinema. Entre els fotògrafs, excel·leixen Centelles i Puig Farran, tot i que el dibuixant Arteché hi feia de tot, des de caricatures de polítics, il·lustracions per a reportatges passant per dibuixos ambientals.

Un dels aspectes que destacava era que les fotografies eren gairebé a totes les pàgines. La presència de la imatge va ser colpidora per l'abundància i la novetat en la presentació. Una fotografia de portada va esdevenir llegendària. Eren quatre raigs de llum que baixaven d'una finestra cap a la multitud en un míting, quatre barres

L'ÀNIMA DEL DIARI QUE VA CREUAR L'ATLÀNTIC

El 1997, en un article a l'*Avui*, el periodista Sempronio explicava que *Última Hora* tenia un arma secreta: "un periodista català que estava a Nova York, dirigia una revista de cinema i que volia reintegrar-se a la pàtria". Aquest periodista era Josep Escuder, l'ànima de la publicació.

El 1925 Escuder, nascut a Barcelona, havia marxat als Estats Units amb només vint-i-dos anys. Allà es va casar amb Amèrica González, estudiant de Florida i filla del propietari de *La Prensa*, rotatiu de Nova York escrit en castellà. Allà va ser on Escuder va aprendre l'ofici de periodista i de compaginador. També va treballar al *New York World* i a la *North America Newspaper Alliance*. Un cop el 1935 el matrimoni torna a Catalunya, Escuder aplicaria a *Última Hora* la tècnica i l'estil del periodisme après a l'altra banda de l'Atlàntic.

"La seva influència fou decisiva en la transformació, en la modernització de tota la premsa local, la catalana i la castellana, que aleshores obeeia a cànons tradicionals i rudimentaris. *Última Hora*, el diari de l'Escuder, significà una manera nova d'enfocar el periodisme. Josep Escuder tenia tota l'aparença d'un senyoret; pels tallers es movia sempre en mànigues de camisa i armilla i amb un cigar havà entre els dits", escriuria Sempronio.

També, Pere Pagès, conegut com a Víctor Alba, que va treballar a les seves ordres, ho recorda a les memòries. "Era l'ànima, l'autèntic creador d'*Última Hora*. La veritable vocació que tenia era la pintura. D'aquí que tractés les pàgines del diari com quadres i que les confeccionés com a tals, equi-

SEMPRONIO RECORDAVA A ESCUDER MOVENT-SE PELS TALLERS DEL DIARI EN MÀNIGUES DE CAMISA I ARMILLA I AMB UN CIGAR HAVÀ ENTRE ELS DITS

brant els blancs, els negres i els grisos", afirma. "Fèiem el diari amb rapidesa. Començàvem a elaborar-lo al migdia i a les sis de la tarda arrencava la rotativa. Mai no fèiem tard. Escuder ens va ensenyar a treballar activament. Recordo que, quan es produïen notícies importants a Madrid, el nostre corresponal, Alardo Prats, les dictava per telèfon a Lladó, que les escrivia veloçment a màquina, i ell me les passava en fragments de diverses línies perquè jo les llegís als linotipistes", afegeix.

El juny de 1936, Escuder se'n torna als Estats Units, tot i que un mes després, amb l'esclat de la Guerra Civil espanyola, torna com a corresponal de la *North America Newspaper Alliance* i entra a treballar com a compaginador al diari *La Batalla* —òrgan central del POUM, partit al qual es va afiliar—,

Josep Escuder, al centre, durant el judici contra el POUM del 1938.

allà va modernitzar la composició de les pàgines. Escuder també va ensenyar als periodistes a incloure tota la notícia en les primeres línies, així com a aprofundir més en els reportatges.

El 1937, *La Batalla* va ser clausurat per ordre del govern de la República i a Escuder el van detenir. Va ser jutjat juntament amb altres companys, acusat d'haver instigat la revolta dels obrers. El tribunal va condemnar els membres del Comitè Executiu del POUM per rebel·lió, en referència als Fets de Maig, però va absoldre i alliberar Escuder, que de seguida va tornar als Estats Units. Durant la Segona Guerra Mundial, va ser responsable de les emissions de *Voice of America* per a la península Ibèrica. Després es va establir a Florida, on va destacar com a dissenyador de vitralls. El 24 de desembre de 1977, va morir d'un atac de cor durant un viatge a Nova York. Tenia cinquanta-dos anys.

Avel·lí Artís, conegut com *Sempronio* que, com Josep Maria Folch i Torres i altres, va ser progressista de jove i conservador en la maduresa. *Sempronio* va deixar escrit en un article a l'*Avui* el 1997 com Josep Maria Massip —director d'*Última Hora* i de *La Humanitat*— el va convidar a participar en aquell diari diferent. "I va recalcar l'adjectiu", destaca *Sempronio*.

La redacció d'*Última Hora* aspirava a captivar el lector, a enganxar-lo del tot. I ho tenia fàcil perquè era de primera divisió, tal com recordava *Sempronio*, que al seu

A ÚLTIMA HORA TREBALLAVEN DES DE JOSEP MARIA MASSIP, A SEMPRONIO, IRENE POLO, VÍCTOR ALBA, JOSEP MARIA LLADÓ O AGUSTÍ CENTELLES

article parlava de redactors joves i dinàmics, i feia esment d'una de les primeres

A L'ESPERA DELS DETALLS

No es coneixen detalls de l'economia d'Última Hora, com passa amb tants arxius perduts. Detalls com qui era el propietari de la capçalera, més enllà del paper que hi tingué Lluís Companys. Només amb la consulta als arxius notarials es podrà saber tot plegat. I falten uns pocs anys perquè s'obrin, ja que finalment l'any 2035 es podrà tenir accés a l'escriptura de la fundació de la societat anònima i es coneixeran els detalls de la singular editorial periodística.

simbòliques. O la caricatura d'Arteche a primera pàgina amb una il·lustració de Companys a la presó vestit de presidiari sota el lema *Hem guanyat*.

CONTINGUT DIVERS

L'editorial fundacional del periòdic, el text programàtic tan sovint ampul·lós i retòric, herència del segle XIX, a Última Hora se'ns presenta viu i popular com aspira a ser el diari, directe i clar. "Ens esforçarem —deia— que la tasca diària d'Última Hora s'adapti al propòsit, dins la tònica àmplia i àgil del periodisme modern. No anem a presentar amples programes ni a formular brillants promences. Una idea madurada de les exigències informatives del nostre temps i la confiança en les pròpies forces són les úniques coses que oferim d'antuvi. / El contrast amb la realitat s'establirà immediatament, i a ell ens atenem. / Un concepte de la missió del periodisme

Més informació a:

Article "Última Hora, memorable", d'Andreu-Avel·lí Artís, Sempronio. › Avui, 7 d'agost de 1977.

Josep Escuder, renovador del disseny periodístic en la primera meitat del segle XX. › Juan Fermín Vilchez a Periodística, 12, (2010) pàgines 9-22.

Llibre 12 periodistes dels anys trenta. › Josep Maria Figueres (Col·legi de Periodistes, 1992)

Article "Josep Escuder, un català infatigable", de Xevi Camprubí. › Avui, 26 de juny de 2003.

d'avui; un gran amor incorruptible a les idees superiors de la llibertat i de la civilització, i una adhesió entranyable a la clara personalitat de la pàtria catalana i als qui l'han servida fins a tots els sacrificis de la vida, heus aquí totes les nostres bases d'acció, enfilades a una aspiració: convertir Última Hora, a la nit, en un full de grans multituds".

El contingut, en les vuit pàgines diàries —excepte el diumenge que no sortia— es focalitza en la política espanyola i inter-

QUAN ÚLTIMA HORA TANCA, NEIX LA LLEGENDA D'AQUELL VESPERTÍ AGOSARAT QUE ELABORAVEN UNS JOVES INNOVADORS

nacional mentre que la catalana, amb una Generalitat i Parlament controlats, quasi no hi apareix. També hi ha un predomini dels espectacles, esports, ràdio, teatre, amenitats i curiositats diverses.

Era un diari d'entreteniment i política amb pocs, molt pocs, articles de fons. Els pocs que hi havia eren de Carles Pi i Sunyer, Nicolau Maria Rubió o Antoni Rovira i Virgili. En canvi, hi domina el cinema nord-americà de Gary Cooper i Greta Garbo, així com els temes recurrents del 1935 com la Segona Guerra Italoetiop o l'afer de l'estraperlo, les eleccions i, evidentment, el conflicte bèl·lic.

Dels tres anys i poc de vida, Última Hora serà el diari de la guerra atenent que viu només de l'octubre del 1935 al juliol del 1936, però s'hi destaca l'alt nivell periodístic, especialment per l'aportació del disseny i la maquetació i per la modèlica dimensió d'uns periodistes com Irene Polo.

El diari va deixar de sortir la diada de Sant Jordi del 1938. Al final apareix amb un sol full, amb absència de matèries primeres i amb Josep Roig i Guibernau que substitueix Josep Maria Massip, qui el 1936 s'escapa a les Filipines. Es desconeixen els motius d'aquest final, si bé podem imaginar que

la guerra ho colpejava tot i que era difícil mantenir la presència diària. I és llavors, a partir de la desaparició física, quan neix una llegenda, la d'aquell diari vespertí agosarat en el qual uns joves innovadors van aconseguir fer un producte singular en la història del periodisme català. Ç

FAMILIA
TORRES
Desde 1870

MÉS ENLLÀ DE LA SOSTENIBILITAT

CINC GENERACIONS COM A PRODUCTORS DE VI ENS AJUDEN A TENIR PERSPECTIVA. CREIEM QUE ÉS NECESSÀRIA UNA NOVA MANERA D'ENTENDRE EL VI PER FER FRONT AL CANVI CLIMÀTIC. AMB AQUESTA VISIÓ HEM ACONSEGUIT ABAIXAR LA NOSTRA PETJADA DE CARBONI EN UN 30% ALhora QUE RECUPEREM VARIETATS DE RAÏM ANTIGUES I APOSTEM PER LA VITICULTURA ORGÀNICA. MÉS ENLLÀ DE LA SOSTENIBILITAT, EL NOSTRE LLEGAT ÉS TENIR CURA DE LA TERRA PER A LES FUTURES GENERACIONS.

Miquel A. Torres

WINE MODERATION
CRIA I COMPARTeix | CUIDA
EL VI NOMÉS ES GAUDEIX AMB MODERACIÓ

INTERNATIONAL
WINERIES FOR
CLIMATE ACTION